

ЕРИХ КЕСТНЕР

МОМЧЕТО ЗА ПРИМЕР

Превод от немски: Венцеслав Константинов, 2016

chitanka.info

Винаги, когато двама бивши съученици случайно се срещнат на улицата, задължително се тупат по раменете и отиват в близкия ресторант. Там сядат с разперени крака — телосложенията им вече не позволяват друго, — поръчват пилзенска бира и кимионова ракия, питат се (като в хор): — Е, стари момко, как я караш? А после, почти без завист, сравняват: размера на доходите си, броя на децата, курса на акциите си, деня на първите си бели коси и възрастта на жените си. За няколко минути вече са напълно осведомени един за друг, макар че тъкмо сега единият е забравил името на другия.

И ето, след като всеки е разбрал, че до този миг другият е прекарал живота си подобаващо и че нищо не може да му попречи да продължи по същия начин, след като двамата са се чукнали и одобрително са си кимнали — сега следва, ту гласно, ту с шепот и намигане:

— Ами знаеш ли...

И сякаш някакъв вълшебен трепет преминава от тила по гърба, сякаш коремите се стапят, а също и мустаците, сякаш крайниците им се смалвяват и двамата седят, както някога, в белосаната училищна стая. И може да се случи — ако едрогърдестата дама на бара тъкмо реши да позвъни на келнера — те да се сепнат, сякаш междучасието е свършило и учителят ей сега ще отвори вратата.

Така продължава дълго. После настъпва пауза, след която единият пита:

— Впрочем знаеш ли какво стана с Хениг? Момчето за пример?

— Ами — казва другият и кимва многозначително — какво друго можеше да стане! Дребен счетоводител. Тук, в града. Понякога го срещам... Не се поздравяваме...

После двамата отново млъкват, гаврътват чашите с кимионова ракия, разтягат лица в блаженство и си предлагат пури.

— Е, така е... Момчето за пример — въздъхва първият.

А другият поръчва още две ракии и казва:

— Тези плащам аз.

Децата обичат по-горещо и мразят по-пламенно, изпитват по-светли радости и по-силни болки от нас. И дори презират — умеят да презират като никой друг; все пак съвсем рядко удостояват някого с това ужасно преследване: най-често то се стоварва върху онези дезертъори на младостта, които наричат „момчета за пример“; онези

малоценни фабрики на живота; онези възрастни деца, чиято душа е малокръвна, понеже бързо е порасла.

О, ние знаем как да гледаме на такива момчета с пренебрежение! Тяхната по-късна незначителна и често жалка кариера сякаш ни дава право. И все пак това осъждане спада към най-тежките грехове, които някога можем да извършим. Защото тук би трябвало да осъзнаем една от най-безмълвните трагедии — а пък ние се прозяваме; би следвало да се уплашим да не загубим и последната искрица вяра в добрата съдба — а пък ние се присмиваме!

Така че следващата история на момчето за пример не е просто малко моралистично разказче; защото тя цели да ни научи да разбираме нещо непознато, а да разбираме навярно означава: да призовем участието на сърцето.

Майка му бе вдовица; още млада, често болна, разочарована завинаги. Отдавна да бе загинала от онова страдание, което доста образно наричат „разбито сърце“, ако го нямаше него, малкото хлапе. Заради него продължаваше да живее или по-точно: да съществува. За големи фабрики шиеше долни дрехи; ризи и нощници, фусти и корсети; с шевната машина или на ръка; работеше на акорд или със заплащане на час; от сутрин до късна вечер, а понякога от вечер до ранна утрин. Не живееше. Шиеше.

Ще е грешка да се говори за нея с думи като „безмълвен героизъм“ или нещо подобно. Изобщо ще е грешка да се лепят върху душата ѝ такива гръмки етикети. Тя шиеше, вместо да живее: за да може да купува на детето си обувки и дрехи, хляб и месо, да му дава пари за обучение и училищни излети, да му подари „Книга за изобретения и открития“ и шейна. Работеше, за да го отгледа. И действително! Отгледа го.

Колкото и да е за майките самопонятно да жертват живота си за децата, толкова странно може да изглежда на децата, че има някой, който изплаща щастието им чрез своето собствено.

Когато хлапето, за което тук говорим, погледна веднъж майка си с особено пронизателни очи, то се превърна в онова момче за пример, каквото остана и занапред. А скоро след това един следобед то се втурна нагоре по стълбите на дома им и чу, че тя чисти коридора и тихо си пее. Искаше му се да извика: „Мамо“, но изрече само първата сричка; спъна се, падна и си удари брадичката в гранитния ръб на едно

стъпало, при това си прехапа езика до половината. Лекарят каза, че трябва да иде в болница, а майката — че трябва да остане няколко седмици на легло.

Самото момче не каза нищо, понеже не можеше да говори. Но на следващата сутрин, както винаги, отиде на училище. Цял месец не можеше да произнесе нито дума. Езикът го болеше и се бе издул като планина в кървящата устна кухина. Не можеше да яде нищо и си носеше шише с мляко, което мъчително преглъщаше през междучасията. Учениците му се присмиваха, а учителите го съветваха да стои настрана. Но откакто бе станало момче за пример, никога не отсъства дори един ден — скоро стана и остана първенецът на класа.

Всеки ден след обяда майка му го караше да поизлезе, да поиграе на двора или на площадката. Най-често момчето се противеше и предпочиташе да седи над книгите. Ако пък все пак тихо се промъкнеше долу, оставаше чужд сред викащите от радост запотени деца и скоро се дръпваше настрана, за да не смуцава тяхното веселие, като често поглеждаше към кулата с часовника, за да не пропусне часа, в който му бе разрешено да се завърне.

Майката шиеше, момчето учеше. Тя казваше: „Не бива постоянно да четеш!“, а то: „Не бива толкова да шиеш!“. Е, тя шиеше, а момчето учеше...

Тъй се трудеха и преминаваха покрай живота като в тунел. Позволяваха си радост само когато майката платеше парите за тримесечието, които събираше в стара картонена кутия и доволно кимаше, понеже щяха да стигнат; или по Великден, когато момчето с неловка гордост бавно измъкваше от ученическата си чанта бележника с оценките. Тогава двамата се усмихваха един на друг и си даваха свенлива целувка. Усмивките скоро изчезваха. Работата продължаваше.

Всичко си беше, както преди. Момчето за пример завърши основното училище. Една вечер то седна до майка си на прозореца, за да размислят: какво трябва стане сега... Говореха още по-сериозно от друг път; а когато си пожелаха „Лека нощ“, целувката и усмивката бяха по-тържествени — и така момчето постъпи в гимназия.

Последваха години на монотонно старание, а след тях, отново в една такава тиха и угрижена вечер край прозореца, взеха решение със същата тържествена усмивка — и тъй момчето за пример влезе в университета. Далеч от майката, в един далечен град...

През първия семестър момчето предизвика удивлението на двама професори; през втория всички му предсказваха изключително бъдеще. Момчето кимаше, писа за това на майка си и продължи да се труди...

Тя шиеше, повече от преди, също и през нощите; всеки месец му пращаше нужните пари; понякога дори пъхаше в някое от писмата си банкнота от десет марки и добавяше: „С тези пари да прекараш една приятна вечер, момчето ми. Не забравяй!“.

Момчето се усмихваше, за да не заплаче. И се трудеше.

В петия семестър си избра тема за дисертация и се запозна с едно младо момиче. А че след това пропадна — защото след това момчето наистина пропадна, — не беше по нейна вина; тя бе непретенциозна и с хубава фигура; обичаше го и за нея нямаше по-голяма радост от това тихо да спие и да разтребва стаята му, докато момчето седеше на масата и се опитваше да работи.

Момчето не издържаше повече. Също не беше и негова вината, че сега безкрайни часове бродеше из чуждите улици на предградията; че подобно на сомнамбул стоеше на прозореца и се втренчваше в небето. Или дълго седеше със затворени очи, взираше се в себе си и пребледнял изтръпваше, когато разбираше, че е вечно уморен и завинаги опустошен... Проумя, че сега трябва да изплаща един живот без младост. Развил бе чувство за дълг двайсет години по-рано, а да следва желанията си — двайсет години по-късно.

Когато осъзна това, остана му само още една битка: да запази в тайна от майка си своя провал; от нея, която все още седеше приведена над шевната машина в далечния роден град и шиеше ли шиеше... а от време на време отиваше до вратата на коридора, понеже ѝ се струваше, че в пощенската кутия е пуснато писмо.

Момчето не можа дълго да крие от нея промяната. И ето че тя внезапно почина, без да се видят за последен път. С нея погина последната му и единствена звезда. Изчезна безследно. Професорите клатеха глави и мърмореха: „А беше толкова способен!“.

Момичето плачеше и чакаше.

Но момчето не написа нищо повече.

И дори да знаем как ще продължи тази малка история — всъщност тук е нейният край... Тя разкрива съдбата на презряното момче за пример, което не стана мъж, понеже никога не беше дете.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.